

השוואה נשכחה בין פעלולי

הטלוויזיה והתמונות החצויות

איך נצא מזה? שואלים ישראלים רבים העוקבים ברדיכות אחרי מישפטו של ג'ון איוואן רמיאניוק. האם תשכנע התיביעה את בית-הדין שמישפטו של רמיאניוק ותר-רוש להטיל עליו עונש-מוות?

האם ימנו עבדו תליין מיוחד, כפי שעשו לארולף אייכמן ויפזרו את אפרו מעל הים? או שמא תסתפק התיביעה בעונש של מאסר-עולם, כשל השנים הרבות שעברו מאז ביצוע העבירות? האם יש להגנה סיכוי להכניס ספק בליבו של בית-הדין שמישפט בזהותו של איוואן האיום? האם יתכן שבית-הדין שמישפט יהודי ישחרר את הנאשם וימצא אותו זכאי?

כל השאלות הללו הטרידו את הציבור בישראל מרגע הסגרתו של רמיאניוק. נוצרו אז שתי אסכולות בעניין. המצדדים במישפט טענו, כי לנאשם נאצי אין סוף ויש למצות את הדין עם כל נאצי ונאצי. הם ראו מעלת נוספת בערך ההינזי של המישפט על הנוער, אשר לא ידע את השואה.

מתנגדי המישפט, לעומת זאת, טענו כי אחרי מישפטו של הצורך ארולף אייכמן אי-אפשר להוסיף אלא רק לגרוע. המתנג-דים חששו כי המישפט יפתח מחדש פצעים אצל ניצולי-השואה ויגרם להם נזק נפשי.

בחודש הראשון של המישפט נראה היה כי מצדדי המישפט צדקו. ההתעניינות במישפט עלתה על כל הציפיות. כאשר עלו חמשת ניצולי טרבלינקה וסיפרו את סיפורם המוזעזע, היה כל העם צמוד לרדיו. פנתס אפשטיין, אליהו רוזנברג, יוסף צ'רני, גוסטאב בוראקס ותיאל רייכמן החרימו את זוועות השואה לתוך כל בית. דמויותיהם של צעירים יהודים עירומים שהתרוצצו במתנה-המוות בניסיון לברוח, ונשים עירומות וגזוזות-שיער שהוכלו לתאי-

התור הארוך שהשתרך בפתח בית-הדין בירושלים מסך-טלוויזיה ענקי

של מיסמך טרוניקי תפסו את מקומם של זוועות-השואה. תשומת-הלב של התיקשורת והקהל עברה אל מריבות הסניגור-רים, אל נזיפותיו של אב בית-הדין בירום שפטל, ואל לשונו המצוחצחת של מרק אוקונור.

הנאשם עצמו, רחב עורף ומקריח, נשכח כמעט לחלוטין. הוא ישב לו שקט בצד, מאזין למתורגמנים שהעבירו אליו את תוכן הדיונים באוקראינית, ולעיתים קרובות העלה חיוך על פניו. כאשר החליפו היסטוריונים את אנשי-המרע על דוכן-העדים, דעכה התעניינות הציבור במישפט. כבר אפשר היה למצוא מקום באולם, והתורים התקצרו לאפס.

מאותו רגע נראה היה כאילו הצדק עם מתנגדי המישפט. מדינת-ישראל הוציאה עד היום סכום של מיליון וחצי דולר על המישפט. במקום דיון מעמיק בשואה, הפך המישפט שעשוע להמונים, המזמין טוטו לאומי שיקבע: זה הוא או לא הוא?

הגאונים, הדירו בוודאי את שנתם של ישראלים רבים באותם ימים. בחודש הראשון למישפט אפשר היה לראות אנשים שנצמדו לטרנזיסטור שלהם בחנות ובבנק. נהגי מוניות הפעילו את הרדיו שלהם דרך קבע בערוץ התחנה המשרתת את המישפט. התורים ליד האולם המאולתר בנייני-האומה התארכו למרחקים.

בני נוער לנו בירושלים, כדי להגיע למישפט עם שחר ולהצ-ליח להיכנס לאולם. הממונים על ניהול המישפט מצאו לנכון להוסיף אולם גדול, בו אפשר היה לראות על מסך ענק את הנעשה בבית-הדין.

אבל מהרגע שסיימו ניצולי טרבלינקה את עדויותיהם, נשכחה כמעט השואה. המישפט אומנם המשיך להתנהל במרץ, הקהל מצא בו עדיין עניין, אבל תשומת-הלב סתתה מהשואה אל נוש-אים שונים לחלוטין. במיצעד ארוך הציגו עדים מומחים להטוטסם טכניים ותמונות חצויות. ניתוחים מעמיקים של סוג הנייר והדיו

חוקריו של רמיאניוק בישראל חשבו להפילו בפה עלי-די השתלת קצי-מישטרה שהתחזה לידיו. אולם התחבולה לא הועילה. האסיר אומנם שמח לשוחח עם הסוהר ברוסית ואוקראינית, ואף מסר לו מיכתבים למישפחתו, כדי שישלח אותם שלא דרך הכלא, אבל במיכתבים ובשיחות לא נמצא כל הומר מפליל.

במשך חמש שנים היה רמיאניוק קשור מאור לסניגורו האמריקאי, מרק אוקונור. בכל הזמנות שיבה את עורך-דינו, והביע דאגה לחיי-המישפחה של אוקונור, שנפגעו עקב מסירותו למישפט. אבל כאשר החליטה מישפחת הנאשם לפטר את אוקונור, קיבל רמיאניוק את החלטתם. הוא אומנם אמר לשופט דוב לוין כי הוא נאלץ לעשות זאת בגלל החלטת בני-מישפחתו, אבל אישר את הפיטורין והצהיר כי זה גם רצונו שלו.

רמיאניוק לא גילה רגשנות רבה או אותות אהבה חיצוניים למישפחתו באולם בית-הדין. הוא לא חיבק אותם ולא נשק להם. גם כאשר פגש לראשונה את בנו ג'ון, אחרי פרידה ארוכה, לא החליפו השניים אפילו מישפט-חיבה אחד.

ניכר היה כי בעדותו ניסה הנאשם לזכות בחמתו ואהדתו של בית-הדין. הוא הירבה לספר על ילדותו הקשה, על הרעב באוקראינה. על כך שנאלץ לאכול את תולו האהוב בגלל הרעב. הוא הדגיש כמה פעמים שלא סיים יותר מארבע כיתות בית-ספר, למרות שלמד במשך תשע שנים. הוא תירץ זאת בכך שלא היו לו נגדים ונעליים רוב הזמן, כדי ללכת לבית-הספר.

עדותו היתה ארוכה, והוא נחקר בידי סניגורו, ג'ון גיל גבה-הקומה.

אחר כך חקרו אותו פרקליט המדינה, יונה בלסמן והתובע

הנאשם

לעורר את אהדת

השופטים בגלל ילדות קשה

קשת הברזל של אוניו-התירגום לוחצת על קרחתו של רמיאניוק ומציקה לו. על כן התקינו עבורו ביטנת ספוג, שתגן על הקרחת. כך יושב רמיאניוק שבע שעות ביום ומאזין בסבלנות לעדויות מלומדות ולחקירות מישפטיות שאינן מבין בהן דבר. לעיתים הוא מפקח ולעיתים הוא מחייך או מנופף לשלום לקהל.

כישיבה הראשונה של המישפט שלח פתק באוקראינית לכתבת העולם הזה, רפנה ברק, שריאינה אותו בכלא.

רמיאניוק עושה רושם של אדם אטום וקה-חושים. מכל משתתפי המישפט הוא הפחות מעניין. רמיאניוק הוא אדם גדול וכבד גוף, עורפו עבה ומישקפיו גדולים. בדרך כלל הוא לבוש חליפה, ו-67 שנותיו אינן נראות עליו. למרות שהוא כלוא בתא בודד כבר יותר משנה, הוא נראה במצב גופני מעולה, ובאופן מפתיע הוא אפילו שונף.

מאז שנת 1977 תלוי איום המישפט נגד רמיאניוק. שילטונות-ההגירה האמריקאיים הם שהתחילו בכך, עקב חשד כי הוא מסר פרטים שיקריים במיסמכים שמילא לצורך קבלת אזרחות אמריקאית.

מהרגע הראשון כבר רמיאניוק בכל קשר לטרבלינקה. הוא מודה כי שיקר בכמה פרטים וטעה בפרטים אחרים במיסמכים ורשמיים, אך טוען כי עשה זאת בגלל בורותו ורצונו לברוח מברית-המועצות ולהתאזרח באמריקה.

גראפולוג ניתח את כתב-ידו של רמיאניוק מהפתק שכתב לרפנה ברק. מעניין לקרוא את הניתוח הזה, בעיקר לאחר עדותו בבית-הדין.

הגראפולוג קובע, כי מדובר באדם אנרגטי וסמכותי. איש חרוץ, איש-עבודה. אדם מנומס, המסוגל לפגוע בכני-אדם רק במצב-יחלץ, כאשר פוגעים בו. אדם בעל שליטה עצמית בדרך-כלל, אבל לעיתים הוא נכנס למעין עגן שחור. הוא מכבד את הטבע, צריך את הירוק ואוהב חיות ובני-אדם. הוא איש-מישפחה מובהק, נוצרי מאמין, ויש לו אגו מפותח וביטחון עצמי גדול. קשה לו להסתיר סודות, וריגשותיו עלולים לגרום לו לאבד את כושר-השיפוט שלו.

במהלך המישפט לא התגלה רמיאניוק כאדם שריגשותיו עלולים לגרום לו לאבד את כושר-השיפוט. רוב הזמן איננו מגיב כלל, והפעם היחידה בכל המישפט בה יצא מגדרו היתה בעת עדותו של ניצול טרבלינקה, אליהו רוזנברג.

כאשר ביקש רוזנברג לזהות את הנאשם, הוא ירד מדוכן-העדים והתקרב לתא-הנאשמים, הוא ביקש מרמיאניוק להסיר את מישקפיו כדי שיוכל להביט בעיניו, ואז אמר שהוא מזהה את הנאשם כאיוואן האיום. בשלב זה צעק לעברו רמיאניוק בעברית: "שקרן!"

רמיאניוק הוא כנראה איש-מישפחה מובהק, ומישפחתו עומדת מאחוריו כל השנים. אשתו ודה, שתי בנותיו, נתנו ונכדיו כבר היו פעמיים בארץ. בנו, ג'ון ג'וניור (21), נמצא בישראל מאז תחילת המישפט, ויושב דרך-קבע מאחורי אביו, בכל ישיבות של בית-המישפט.

איוואן רמיאניוק בבניסה לבית-הדין בירושלים

למרות מאמציו הרבים של הנאשם להציג את עצמו לפני בית-הדין המישפט כבור אטום וחסר-ידע, לא כך התרשמו ממנו השופטים. השופט לוין אמר לו כי הוא נשמע מספיק חכם כדי להבין היטב את הנעשה במישפט. מפעם לפעם היה רושם כי ערמוניות איכרית מסויימת מכבצת מתחת לפני האטומות. בראיון להעולם הזה דיבר רמיאניוק גם על גורלו ועל תוצאות המישפט. "אני כבר בטח לא אחזור הביתה", אמר ברגע של שכירה. הוא אומנם לא הוציא מפיו את המילים "עונש-מוות" או "חבל-לתייה", אבל אלה בוודאי מלוות אותו רוב הזמן.

השרמאנטי מיכאל שקר. הם לא הותירו אבן אקת מתולדות-חיינו של הנאשם שלא הפכו. הם גילו סתירות ותמימות ואי-דיוקים לרוב.

השופטים לא טמנו ידם בצלחת, והיקשו גם הם על הנאשם. בראיון להעולם-הזה סיפר רמיאניוק כי הוא מרכה לשיר בכלא שירים אוקראיניים, מנקה את תאו ועוזר לשומרים לסדר את מיטתו. הוא מתפלל מדי יום ומביט בתמונות הקרושות של ישוע ומרים. הוא נוהג להתברך עם שומרי, ובתחילת המישפט היה מתחרה אתם בהורדת-ידיים.